

APROXIMACIÓ A L'ÚS DE LA METODOLOGIA D'APRENTATGE SERVEI AMB ALUMNAT AMB DIVERSITAT FUNCIONAL

Maria Antònia Cantallops Alemany

Marta Font Genovart

Aina Obrador Orell

Maria Magdalena Rosselló Picó

Mar Sancho Estellers

RESUM

Aquest article detalla l'experiència del centre d'educació especial Mater amb la metodologia de l'aprenentatge servei, una proposta educativa amb utilitat social que emergeix amb força davant d'una realitat que demana una participació ciutadana compromesa i que treballi en xarxa. "Connect@ts amb la Cuina", "Art i Plàstic", "SALUTART" i "ARTLLIGAT" –duts a terme conjuntament amb el col·legi Sant Josep Obrer de Palma– són els projectes gràcies als quals s'ha aconseguit millorar la motivació, la implicació i la capacitat d'iniciativa de l'alumnat i de les persones usuàries participants.

RESUMEN

El presente artículo detalla la experiencia del centro de educación especial Mater con la metodología del aprendizaje-servicio, una propuesta educativa con utilidad social que emerge con fuerza ante una realidad demandante de una participación ciudadana comprometida y que trabaje en red. "Conectad@s con la Cocina", "Arte y Plástico", "SALUTART" y "ARTLLIGAT" –llevados a cabo conjuntamente con el colegio Sant Josep Obrer de Palma– son los proyectos gracias a los cuales se ha conseguido mejorar la motivación, implicación y capacidad de iniciativa del alumnado y de las personas usuarias participantes.

1. EL CENTRE D'EDUCACIÓ ESPECIAL MATER: 57 ANYS DE TRAJECTÒRIA INNOVADORA

El centre d'educació especial (CEE) Mater és una escola generalista per a infants i joves d'entre 3 i 21 anys que requereixen una adaptació curricular específica. Ubicat a les històriques instal·lacions de l'organització a la barriada palmesana de Son Gotleu –conegudes com a Centre Mater– i a la seu de Mater al municipi de Sineu, el CEE Mater forma part de la xarxa dels centres Sant Francesc d'Assís (CSFA), és membre d'Escola Catòlica de les Illes Balears i està concertat amb la Conselleria d'Educació i Formació Professional de les Illes Balears. Amb més de 57 anys de trajectòria, l'escola de l'entitat fou un dels primers serveis que es posà en funcionament a Mater, que fou fundada per les Germanes Franciscanes Filles de la Misericòrdia amb la finalitat pionera de donar resposta sanitària i educativa a les necessitats de les més petites i vulnerables, amb els desitjos d'alleujar-ne el sofriment i de restaurar-ne la dignitat.

Mater és una organització que atén de manera integral persones amb diversitat funcional, fent front als diferents desafiaments que es presenten en la seva vida diària –des del naixement i durant tot el recorregut vital– i procurant serveis de qualitat. En l'actualitat, l'entitat ofereix suports a més de 1.400 persones i compta amb uns 450 professionals. Per desenvolupar aquest projecte, Mater s'ha implantat en diversos punts de l'illa de Mallorca.

En consonància amb la missió de l'organització, el CEE Mater pretén millorar la qualitat de vida dels alumnes –i de les seves respectives famílies–, facilitant la satisfacció de les seves necessitats, i aconseguir que tinguin una vida digna, plena i tan autònoma com sigui possible, amb l'acompanyament que calgui i la col·laboració responsable amb l'entorn. Per aquest motiu, a l'escola de l'entitat s'adquireixen habilitats acadèmiques (lectoescriptura, matemàtiques, psicomotricitat, etc.), conjuntament amb autonomia personal, considerant la persona com a centre de la seva acció, des del respecte a la seva individualitat, intimitat i dret a ser diferent.

L'atenció integral i personalitzada és un dels principals trets que caracteritzen el CEE Mater. Durant l'horari lectiu, l'alumnat treballa aspectes com la comunicació o la creativitat i aquell que ho requereix rep, també, sessions individuals de logopèdia, fisioteràpia o psicologia. Aquest enfocament és possible gràcies a la consolidació i la coordinació d'un equip educatiu i de suport (tècnic i auxiliar) multidisciplinari. A més, les distintes etapes educatives (infantil, bàsica, transició a la vida adulta i transició a la vida adulta - inserció laboral) són flexibles i responen a la casuística de cada alumne/a i no a una edat en concret. D'altra banda, l'escola fomenta un diàleg constant amb les famílies. Així, el Departament de Treball Social els proporciona suport continu, informació de qualitat i formació sobre els recursos existents.

Mater aposta per l'ús de metodologies innovadores i recursos tecnològics adaptats i per l'execució de programes i projectes especialitzats. Amb la finalitat de reduir la diferència existent avui dia, les aules de l'escola estan dotades de pissarres digitals. Aquesta acció se suma a les diverses solucions en matèria de noves tecnologies que el CEE Mater fa anys que aplica. Un exemple és el programari (*software*) Tobii, que permet que les persones amb escassa mobilitat puguin usar l'ordinador amb la mirada. Pel que fa als programes i als projectes, l'educació artística, la coeducació i l'esport adaptat marquen l'essència de l'escola de l'organització. En aquest sentit, el Club Esportiu Mater fomenta, entre altres disciplines, la pràctica de boccia. A més, per tal de promoure i practicar la inclusió social, els i les alumnes de Mater participen activament en projectes amb altres centres educatius. En aquest sentit, el CEE és pioner en l'aplicació de la metodologia d'aprenentatge servei (ApS).

La filosofia del CEE Mater impregna la tasca que s'hi duu a terme i destaca per donar importància a la senzillesa, l'acollida i la igualtat en totes les relacions. Es treballen, també, l'empatia i la generositat des de la perspectiva cristiana i solidària que defineix la congregació i s'educa en valors, com el respecte cap a la naturalesa i el medi ambient, la interculturalitat, la diversitat, la justícia i la pau.

2. LA INCLUSIÓ EDUCATIVA EN UNA ESCOLA ESPECIALITZADA

“Mater és una organització reconeguda pel seu compromís amb l'atenció integral i la inclusió social de les persones amb diversitat funcional i de les seves famílies”, aquest és un dels valors que defineixen l'organització Mater des del seu naixement.

La inclusió social són les “accions adreçades a acceptar en la societat una persona o un col·lectiu en risc o en situació d'exclusió social, la qual cosa inclou la participació plena en la vida social, econòmica i cultural de la societat en què viuen” (TERMCAT, *Diccionari de serveis socials*). I, sota aquesta premissa, els diferents serveis de Mater programen accions inclusives.

El CEE Mater, per la seva banda, fa seu aquest compromís per la inclusió social i va més enllà, treballant també la inclusió educativa.

La UNESCO defineix l'educació inclusiva en el seu document conceptual com “el procés d'identificar la diversitat de les necessitats de tots els estudiants i respondre-hi a través de la major participació en l'aprenentatge, les cultures i les comunitats, i reduint l'exclusió en l'educació” (UNESCO, 2003).

El Centre d'Estudis d'Educació Inclusiva del Regne Unit, CSIE (per les seves sigles en anglès), hi afegeix un tret característic important quan indica que en el procés d'inclusió educativa “tots els infants i joves, amb discapacitat i sense, o amb dificultats i sense, aprenen junts en les diverses institucions educatives regulars amb una àrea de suport apropiada” (Sharon Rusteimer, 2002).

Ateses les definicions aquí esmentades, es troben tres conceptes clau a l'hora d'abordar la inclusió en l'àmbit educatiu: és un procés, s'adapta a cada persona i ho fa en el seu entorn natural.

Com s'aplica l'educació inclusiva en un centre d'educació especial? L'èxit de les escoles especialitzades com Mater és i ha estat l'atenció individualitzada de l'alumnat, oferint els recursos, els materials i els programes que necessita cadascun. El paper de les escoles especialitzades esdevé fonamental per donar suport, ser centre de recursos, empoderar, formar i canalitzar les diferents demandes, tant de l'alumnat com de la seva família o d'altres agents educatius. L'experiència i els coneixements adquirits al llarg de la història de Mater permeten compartir i contribuir a una societat més igual, més única i diversa.

D'altra banda, ja fa alguns anys que a Mater se cerquen maneres innovadores de treballar la inclusió i una de les que millors resultats dona és la creació de projectes seguint la metodologia d'ApS, que es desenvoluparà detalladament en els punts següents d'aquest article.

3. APRENENTATGE SERVEI COM A METODOLOGIA INCLUSIVA

Els greus problemes ambientals i socials del nostre món es fan cada vegada més evidents i urgents. L'escalfament global, les situacions de pobresa i fam d'una gran part de la humanitat, les greus desigualtats que generen guerres i fluxos migratoris, l'esgotament de molts recursos bàsics... són qüestions que només poden ser enteses des d'una perspectiva global, però que mostren les

seves conseqüències diàriament a escala local. Estam parlant de situacions que reclamen solucions inajornables. Són necessaris, per tant, nous models de desenvolupament que permetin harmonitzar les necessitats de les persones amb les del medi ambient, de la mateixa manera que és imprescindible una reformulació de l'educació, més centrada en una comprensió complexa dels problemes del món i més orientada al desenvolupament d'una participació ciutadana compromesa amb les realitats socials (García, 2009).

El panorama educatiu requereix accions preventives i d'intervenció que donin resposta a aquesta nova realitat. Aprofitar els recursos que ens brinda la comunitat, així com dur a terme accions que siguin motivadores i, en definitiva, que aconseguixin vincular-se amb les necessitats del nostre alumnat, és realment fonamental (Obrador, 2018).

Una de les dimensions que hem de tenir en compte quan xerrem de l'àmbit escolar és la comunitària. L'escola és un dels nusos més rellevants de la xarxa en un territori. En el seu interior, s'estableixen relacions d'una gran transcendència. Igualment, el mateix centre es connecta amb altres serveis de manera destacada. La realitat dels centres educatius permet aplicar el concepte de xarxa en diversos àmbits: els membres de la comunitat educativa estableixen relacions entre ells i amb altres persones de l'entorn, els centres educatius es relacionen amb altres organitzacions, etc. (Ballester, 2014). La vinculació de l'escola a la comunitat, juntament amb altres professionals i institucions, implica la incorporació de nous col·laboradors en la institució escolar (Consell Econòmic i Social, 2009). Per tant, és vital considerar la suma de nous professionals en el sistema educatiu, especialment educadors socials, tradicionalment allunyats del sistema educatiu.

Una eina molt potent de vinculació i treball en xarxa són els projectes d'ApS. L'ApS és una iniciativa educativa amb utilitat social. La seva principal aportació és vincular estretament, en una sola activitat ben articulada i coherent, dos elements que ja coneixem: aprenentatge i servei. D'una banda, l'aprenentatge millora el servei i permet donar un servei de qualitat a la comunitat i, de l'altra, el servei dona sentit a l'aprenentatge, hi aporta una experiència vital, un significat, i permet extreure nous aprenentatges, tant pel que fa als continguts, les competències i les habilitats com en relació amb els valors i el canvi d'actituds que suposa en molts de casos (Martín, Rubio, Batlle i Puig, 2010).

4. QUATRE ANYS D'APS A MATER

La tasca de l'organització Mater es desenvolupa, entre d'altres, en el context de Son Gotleu. Segons l'*Atlas de distribución de renta de los hogares*, elaborat per l'Institut Nacional d'Estadística (INE), aquesta barriada de Palma té la renda mitjana per persona (4.967 euros) més baixa de les Illes Balears i és una de les zones més pobres de tot Espanya.

El projecte d'ApS el duen a terme dues entitats, el centre concertat (CC) Sant Josep Obrer i Mater, les quals formen part de la Plataforma de Serveis i Entitats del Barri de Son Gotleu (Comissió Educativa). Aquesta iniciativa surt de l'afany de rompre les dinàmiques educatives tradicionals i obrir-se, encara més, a la barriada i a totes les entitats existents, seguint la tendència natural que sorgeix arran de la creació i la participació en la plataforma, així com de l'interès creixent per la inclusió de noves metodologies dins el barri, que són més ajustades al perfil i les necessitats dels participants.

La metodologia d'ApS permet:

- Generar un projecte cooperatiu entre diferents serveis i centres educatius del barri.
- Fer accions amb valor social afegit, de manera que "l'aprenentatge millora el servei a la comunitat i el servei dona sentit a l'aprenentatge" (Martín, Rubio, Batlle i Puig, 2010).
- Fomentar aprenentatges significatius.
- Tenir un impacte en la comunitat immediata.
- Promoure que els i les alumnes participin en tot moment en el procés, definint els objectius i activitats.
- Aplicar una metodologia inclusiva.
- Seguir una metodologia participativa, en què els següents aspectes es decideixen conjuntament:
 - Què volem ensenyar? Què necessitam per aplicar el servei?
 - A quina necessitat volem donar resposta?
 - Definir què, qui, com, quan i quant.
 - Quins seran els nostres aliats?
 - Què ens proposam fer i per a què?
 - Com ho feim?
 - Què hem après i per a què ha servit el que hem fet?
 - Retrospectiva de tot el que s'ha fet.

A continuació, es presenten els quatre projectes d'ApS que han desenvolupat, conjuntament, el CC Sant Josep Obrer i Mater: "Connect@ts amb la Cuina", "Art i Plàstic", "SALUTART" i "ARTLLIGAT".

En tots els casos, els projectes han comptat amb la participació de tres col·lectius diferents: grups aula de formació professional del CC Sant Josep Obrer, grups aula del CEE Mater i grups taller del centre ocupacional Mater. Així, en les quatre iniciatives d'ApS, s'han posat en comú diferents interessos, capacitats i motivacions, fet que ha enriquit molt les experiències.

A. Curs escolar 2018-2019: “Connect@ts amb la Cuina”

Els alumnes de segon de formació professional bàsica de Sant Josep Obrer (SJO), juntament amb l'alumnat de TAVA-IL (transició a la vida adulta - inserció laboral) i les persones usuàries de l'Agroalimentari Ocupacional de Mater, després d'haver-se conegut, decidiren fer un projecte conjunt. D'una banda, Sant Josep Obrer es feu càrrec de la creació d'una aplicació mòbil, d'acord amb criteris d'accessibilitat universal, que permetés seguir unes instruccions per elaborar diferents receptes de cuina bàsiques. D'altra banda, Mater oferí tallers de cuina i hàbits d'alimentació saludable. El projecte pretenia resoldre una necessitat social tan important com l'autonomia d'una persona a la cuina. Els aprenentatges vinculats a aquest servei van ser el desenvolupament d'aplicacions informàtiques, així com l'aprenentatge d'hàbits saludables en l'àmbit biopsicosocial.

La iniciativa se sintetitzà, principalment, en dues tasques: en primer lloc, l'elaboració de tallers de cuina i hàbits saludables i, en segon lloc, la creació d'un receptari digital a partir de la recerca feta sobre receptes de la cuina tradicional mallorquina. “Connect@ts amb la Cuina” suposà facilitar la inclusió social dels alumnes i usuaris de Mater a la comunitat, així com la cooperació entre els tres col·lectius implicats. D'aquesta manera:

1. Es donà l'oportunitat que es responsabilitzessin, participessin i prenguessin part activa de les decisions i les accions que es dugueren a terme i que tenien una transcendència sobre altres col·lectius de la comunitat.
2. Es milloraren les seves habilitats de gestió de les emocions i el concepte de si mateixos, en ser valorats per la comunitat.
3. S'ampliaren els coneixements acadèmics de totes les persones participants.

El projecte “Connect@ts amb la Cuina” fou guardonat amb el Premi a la Inclusió en la convocatòria de Premis Aprenentatge Servei 2020, els quals estan organitzats per Edebé i la Xarxa Espanyola d'Aprenentatge Servei, amb la col·laboració del Ministeri d'Educació i Formació Professional i el suport de diverses empreses, entitats socials i institucions.

B. Curs escolar 2019-2020: “Art i Plàstic”

L'èxit assolit amb “Connect@ts amb la Cuina”, duit a terme el curs anterior, motivà la possibilitat de tornar a fer un projecte d'ApS conjunt entre l'alumnat i les persones usuàries de Mater i els i les alumnes de segon de formació professional bàsica de Sant Josep Obrer. Aquest cop, l'objectiu era dur a terme un servei conjunt a la comunitat en la mateixa línia de treball de la Comissió Educativa de Son Gotleu. En aquest sentit, el plantejament inicial entre ambdós centres fou el següent.

Prèviament a l'inici de la definició del servei que havien de fer:

- Explicar la iniciativa a la resta de l'equip educatiu.
- Sensibilitzar l'alumnat de formació professional bàsica en el coneixement de les necessitats de les persones amb diversitat funcional del CEE Mater.
- Dur a terme dues trobades –una a Mater i l'altra a Sant Josep Obrer– perquè els i les participants es coneguessin entre ells mitjançant un taller de benvinguda organitzat pels participants amfitrions. A més, el fi d'aquestes primeres trobades també fou conscienciar sobre la problemàtica mediambiental.
- Dur a terme una tercera trobada al barri de Son Gotleu. S'hi van fer petits grups heterogenis, formats per alumnes i usuaris de Sant Josep Obrer i Mater. Durant aquesta jornada, els i les participants foren acompanyats per un professional, i tingué un propòsit principal: conèixer i detectar les necessitats de la barriada lligades a la problemàtica mediambiental. Es crearen comissions amb una finalitat concreta i disposaren d'un temps limitat per dur a terme l'anàlisi que els demanaren. Es va concloure la jornada amb una posada en comú de les necessitats detectades i el servei que estaven disposats a fer per pal·liar-les.

A partir del servei que es proposà, es comunicà a la resta dels membres de l'equip educatiu perquè es pogués lligar amb aprenentatges concrets per poder-lo dur a terme.

Els objectius més destacats d'"Art i Plàstic" foren:

1. Fomentar el coneixement i l'intercanvi mutu entre l'alumnat i les persones usuàries de les dues entitats.
2. Generar aprenentatge significatiu a partir de la interrelació entre diferents grups.
3. Sensibilitzar l'alumnat i a les persones usuàries en relació amb la problemàtica mediambiental.
4. Adquirir habilitats relacionades amb la detecció de necessitats.
5. Facilitar espais d'inclusió social i participació.
6. Dur a terme un projecte que repercutís de manera positiva en la comunitat de referència.

Malauradament, a causa de la irrupció de la pandèmia generada per l'expansió de la COVID-19, no es pogué dur a terme el projecte completament ni tal com estava plantejat i planificat inicialment.

C. Curs escolar 2020-2021: "SALUTART"

"SALUTART" tenia com a finalitat última la millora de la salut emocional a través de la vinculació social i l'art en el context de la COVID-19. Es va elaborar entre ambdós grups (SJO i Mater) una pàgina web en la qual els alumnes/usuaris de Mater duïen a terme vídeos relatius a la salut i l'art (manualitats, exercicis, etc.) i els de SJO dissenyaren la web on es van fer visibles els materials aportats. Se'n donà difusió a totes les escoles del barri. Finalment, es dugueren a terme unes jornades, d'una setmana de durada, de "SALUTART" dirigides per professionals de diferents àmbits (música, teatre, art, cuina).

Els objectius generals del projecte eren:

1. Donar l'oportunitat perquè els i les participants es responsabilitzessin de les decisions i accions que es dugueren a terme i que tenien una transcendència sobre altres col·lectius de la comunitat, hi participessin i en prenguessin part activa.
2. Millorar les habilitats de gestió de les emocions i el concepte de si mateixos, en ser valorats per la comunitat.
3. Ampliar els coneixements acadèmics de les persones usuàries i dels alumnes, especialment la competència digital, la competència d'aprendre a aprendre, l'autonomia i la promoció de la salut.
4. En el context de la COVID-19, generar espais d'intercanvi virtuals entre distints grups comunitaris de barri. És a dir, fer comunitat.
5. Desenvolupar la comunicació, el respecte mutu, l'atenció, entre els i les participants en l'escenificació.
6. Crear actituds d'un correcte comportament amb els altres. Saber estar. Divertir, aconseguir que se sentin feliços i contents. Gaudir amb la representació d'una jornada festiva.
7. Assolir interacció i integració d'alumnes de diferents aules.
8. Respectar i valorar les diferències.
9. Fomentar l'autoestima.

D. Curs escolar 2021-2022: "ARTLLIGAT"

L'alumnat de bàsica II-A del CEE Mater i de segon del grau bàsic d'Administració i Informàtica del col·legi Sant Josep Obrer i tres grups de persones usuàries del servei ocupacional de Mater elaboraren propostes de millora per a la plaça de

Fra Joan Alcina (Son Gotleu). En aquesta ocasió, el projecte, que rebia el nom d'“ARTLLIGAT”, partia de la iniciativa de l'Ajuntament de Palma de dur a terme obres de rehabilitació d'aquesta plaça.

La primera passa del projecte fou que els i les participants es coneguessin. A causa de les restriccions sanitàries, aquesta primera presa de contacte es va fer a través d'un intercanvi de cartes.

La segona passa va ser recollir informació respecte al que la gent de la barriada volia i necessitava tenir en aquesta plaça. Per això, es feren diferents activitats per tenir una bona recollida: observació de l'espai i de les seves necessitats, enquestes als veïnats/ades de la barriada i, finalment, preguntes a l'alumnat dels centres educatius sobre què li agradaria que hi hagués a la plaça i què és el que més li agrada del seu barri.

Finalment, s'organitzaren tres trobades. Durant aquestes trobades, els participants es pogueren conèixer en persona i construir les maquetes a través d'un procés participatiu, creatiu i artístic, que dirigí l'artista Victòria Garcia Masdeu. S'emprà material reciclat i tot el procés va quedar recollit en un dossier que es feu arribar a l'Ajuntament de Palma perquè ho tingués present a l'hora de realitzar les obres de rehabilitació de la plaça. També es va dur a terme una activitat de millora puntual d'aquesta plaça en què es van transferir els dibuixos que ens feu arribar l'alumnat dels centres educatius de la barriada a un mur de la mateixa plaça.

Per acabar, tingué lloc un acte de cloenda a la plaça de Fra Joan Alcina, on els i les participants en el projecte pogueren exposar les maquetes al batle de Palma, José Hila, i a diferents representants del consistori palmès. A més, es va lliurar el dossier amb tota la informació del que es demanava. Finalment, pogueren berenar tots plegats mentre la coral de Mater harmonitzava la diada a través de les seves veus. El final de l'acte consistí en el repartiment de diplomes a cada un/a dels participants per agrair l'esforç en el projecte.

Els objectius més destacats d'“ARTLLIGAT” foren:

- Promoure la participació activa de la comunitat educativa per millorar l'entorn més immediat: el seu barri.
- Identificar les necessitats de la barriada, canalitzar les visions de diferents grups per conformar una visió comuna d'allò que volien.
- Generar una intervenció amb un impacte social en positiu.
- Traslladar les necessitats detectades per part de la comunitat educativa i dels veïns del barri a l'Ajuntament de Palma perquè es tinguin en consideració en el procés de remodelació de la plaça.

- Fomentar espais d'inclusió de les persones amb diversitat funcional amb altres col·lectius a través de l'exercici dels seus drets com a ciutadans de ple dret.

Reforçar els serveis de neteja i la il·luminació, habilitar mobiliari –com ara, taules i bancs– i una zona per a animals, incloure-hi un carril i pàrquing per a bicicletes, un quiosc i un àmbit esportiu o reformar l'actual parc infantil són algunes de les peticions que els i les alumnes i els i les usuaris exposaren als responsables de l'Ajuntament de Palma, a qui, a més, reivindicaren la necessitat que la plaça esdevingués un espai accessible cognitivament i motriu, eliminant les barreres existents.

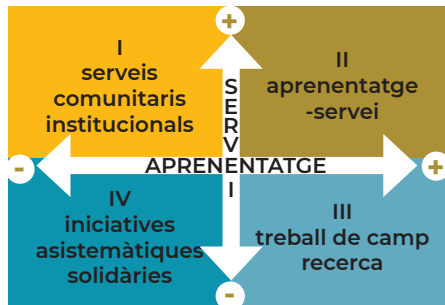
5. CONCLUSIONS DE LES EXPERIÈNCIES

Aquest tipus d'iniciatives surten de l'afany de rompre les dinàmiques educatives tradicionals i obrir-se, encara més, a la barriada i a totes les entitats existents. En aquest sentit, es posa de manifest que, a través de la metodologia d'ApS, es milloren la motivació i la implicació de l'alumnat i/o de les persones usuàries, així com la capacitat d'iniciativa. La participació en aquest tipus de projectes és major respecte a altres activitats que no són tan estimulants per a ells i elles. De fet, l'ApS provoca canvis molt significatius, tant en l'estructura dels serveis com en el professorat/monitors i alumnat/usuaris, passant per l'entorn comunitari de referència.

Aquestes pràctiques compleixen els requisits d'ApS, entre els quals podem destacar (Vázquez, 2015):

- La promoció d'experiències en què el protagonisme se centra en qui ofereix i rep el servei i no en el professorat. S'actua com una resposta a una necessitat expressada per qui viu la situació.

FIGURA 1: Quadrants de l'aprenentatge i servei

- S'atenen necessitats reals, fomentant l'aprenentatge holístic, integral i vivencial.
- Hi ha una connexió amb els objectius curriculars. Cal diferenciar aquesta metodologia d'altres estratègies educatives també de tipus experiencial, com són els treballs de camp, les iniciatives solidàries o el servei comunitari.
- L'execució del projecte és clau a l'hora d'oferir oportunitats per a l'aprenentatge de la responsabilitat social i de les competències curriculars.
- La reflexió té un paper imprescindible en la qualitat del procés formatiu com a element transversal.

Un altre aspecte clau dels projectes abans esmentats és que empren l'art com a llenguatge universal. D'aquesta manera, es fa possible que es pugui "llegir" independentment del seu nivell socioeducatiu i cultural. En concret, per a persones amb diversitat funcional, en què hi ha més dificultats comunicatives, l'ús d'aquest llenguatge facilita la seva inclusió a través de la pràctica d'ApS. Per tant, la utilització de l'art com a llenguatge d'expressió directa i com a eix transversal del projecte és una característica pròpia de les experiències mencionades. A més, comptar amb artistes col·laboradors, gràcies a la línia de treball de subvencions, aporta un valor afegit als projectes.

Un altre element que voldríem destacar en aquestes experiències és el fet que, dins del mateix projecte d'ApS, es dona un aprenentatge i un servei mutu, en què l'alumnat del CC Sant Josep Obrer coneix el col·lectiu de persones amb diversitat funcional, alhora que les persones usuàries i els alumnes de Mater se senten inclosos dins un grup extern al centre (fet, malauradament, poc habitual en el seu dia a dia).

Atès que el protagonisme se centra en qui ofereix i rep els serveis, es fan molt importants els aspectes següents:

- Promoure un reconeixement al llarg del procés a través del vincle amb el professional, així com les celebracions finals i la legitimació per part de l'Administració. De fet, en el darrer projecte, "ARTLLIGAT", mitjançant el lliurament de diplomes i la presència de l'Administració i de figures representatives, es veu clarament l'experiència gratificant i motivadora, que els aporta importants aprenentatges, la qual cosa suposant un impacte molt positiu en la seva autoestima i autoconcepte.
- El reconeixement públic té beneficis diversos: cap a l'alumnat, cap als professionals implicats i, especialment, envers la imatge del barri.
- Quan el que es fa té una rellevància i un impacte en l'entorn, el grau de satisfacció, autorealització i millora de l'autoestima és notablement significatiu.

En aquest sentit, el projecte que sembla sorgir fluidament requereix una preparació prèvia molt rellevant en la qual es posen a punt els espais de trobada i els diferents grups participants, fet que suposa una feina intensa de coordinació. Sense aquesta preparació prèvia, no es podria aconseguir un intercanvi real i positiu entre els alumnes/usuaris dels diferents serveis.

En aquest darrer punt, és imprescindible fer menció de la importància del treball en xarxa entre ambdues entitats, així com ampliar les col·laboracions amb altres. Aquest fet és clau i es pot afirmar que hi ha hagut una evolució molt positiva respecte a altres anys, ja que es compta amb, de cada vegada més, noves aliances. Aquest fet també suposa una major coordinació i alhora aporta un valor afegit enriquidor, en afavorir noves sinergies professionals. A manera de resum, i seguint en aquesta mateixa línia, podem dir que la coordinació s'ha basat en dues línies:

- Coordinació interna entre el professorat i altres professionals implicats per establir els aprenentatges que s'havien d'assolir.
- Coordinació externa entre les dues entitats i amb altres per poder temporitzar les accions que s'havien de dur a terme, així com, també, planificar els recursos necessaris.

Fent un repàs a l'evolució de l'ApS al llarg d'aquests anys, s'observa una maduresa i consolidació de la pràctica d'ApS a través de l'experiència, emparada pel treball en xarxa en el barri. Constatam que aquesta metodologia genera un canvi radical en la forma d'aprenentatge, en sortir de les aules i els centres i experimentar la vida fora i donar significat i sentit a allò que s'aprèn des de l'emoció. A més a més, es vincula l'aprenentatge a la pràctica diària i a la programació curricular dels alumnes.

Finalment, és bàsic que les institucions i els equips directius donin suport a aquest tipus d'iniciatives i s'hi comprometin, perquè es puguin consolidar. Un dels objectius que ens plantejàvem en la darrera experiència era estendre la metodologia d'ApS dins el barri, formant els professionals en aquesta matèria i motivant-ne la participació en futures iniciatives. La idea per al pròxim any és generar sinergies de cooperació a través d'accions formatives en ApS que fomentin la pràctica, l'organització d'equips i l'elaboració d'iniciatives per poder dur-les a terme.

Aquest model alternatiu d'ensenyament resulta ser més adequat per al perfil de joves i persones usuàries d'ambdós centres, ja que es promouen elements bàsics de participació, sensibilització en aspectes socials i vinculats a la diversitat funcional i noves formes d'aprenentatge diferents de les tradicionals. Aquestes metodologies demostren ser models a seguir per part de la comunitat educativa del barri i, en concret, de la Comissió Educativa, que tracta d'implementar línies de feina comunes en les escoles i els centres de Son Gotleu.

AGRAÏMENTS

Les autores d'aquest article volen aprofitar aquestes línies per agrair la feina, l'esforç i la dedicació de les persones particulars, les entitats i les institucions públiques que han fet possible l'execució dels distints projectes d'ApS de Mater i el col·legi Sant Josep Obrer. Unes gràcies especials a l'Ajuntament de Palma, la Plataforma de Serveis i Entitats del Barri de Son Gotleu i, per descomptat, als participants i als professionals implicats.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Ballester, L. (2014). *Los retos sociales y educativos actuales de la escuela*. A March, M. X., i Orte, C. (coord.), *La pedagogía social y la escuela: los retos socioeducativos de la institución escolar en el siglo XXI* (pp. 85-104). Barcelona: Ediciones Octaedro.

CES (2009). *Dictamen 7/2009 del Consell Econòmic i Social sobre l'eficàcia del sistema educatiu a les Illes Balears*.

García, F. F. (2009). Educar para la participación ciudadana. Un reto para la escuela del siglo XXI. *Investigación en la Escuela*, 68, 5-10.

Generalitat de Catalunya. Departament de Benestar Social i Família; TERM CAT, Centre de Terminologia (2010). *Diccionari de serveis socials*. TERM CAT, Centre de Terminologia. <https://www.termcat.cat/es/diccionaris-en-linia/118/fitxa/ODM1MzI5>

Martín, X., Rubio, L., Batlle, C., i Puig, J. M. (2010). *¿Qué es aprendizaje servicio?* A Martín, X., i Rubio, L. (coord.), *Prácticas de ciudadanía: diez experiencias de aprendizaje servicio* (15-24). Barcelona: Ediciones Octaedro.

Obrador Orell, A. (2018). Memòria de treball de final de grau: *L'educador social als centres de secundària: una proposta d'intervenció comunitària*. Universitat de les Illes Balears.

SERVICE-LEARNING 2000 CENTER (1996). *Service Learning Quadrants*. Palo Alto, CA.

Sharon Rusteimer (2002). *Inclusion Information Guide*. CSIE Centre for Studies on Inclusive Education.

UNESCO (2003) *Superar la exclusión mediante planteamientos integradores en la educación. Un desafío y una visión. Documento conceptual*. Unesdoc Biblioteca Digital.

Vázquez Verdera, V. (2015). El aprendizaje-servicio: una estrategia para la formación de competencias en sostenibilidad. *Foro de Educación*, 13 (19), 193-212. doi: <http://dx.doi.org/10.14516/fde.2015.013.019.009>

